

Tom I.

30.IX.1931.

Nr. 14.

FRAGMENTA FAUNISTICA
MUSEI ZOOLOGICI POLONICI

Andrzej Dunajewski.

Spis ptaków obserwowanych w okolicach źródeł Nidy
i Pilicy (pow. włoszczowski).

WARSZAWA
NAKŁADEM PAŃSTWOWEGO MUZEUM ZOOLOGICZNEGO
1931

KOMITET REDAKCYJNY:

Dr. W. Roszkowski, dyrektor Muzeum, redaktor.

Dr. T. Jaczewski, kustosz Muzeum.

Dr. T. Wolski, kustosz Muzeum.

Za treść naukową artykułów odpowiedzialni są autorowie.

Adres Redakcji: Państwowe Muzeum Zoologiczne.
Warszawa, Krakowskie-Przedmieście 26—28.

Druk i Lit. „JAN COTTY” w Warszawie, Kapucyńska 7.

Andrzej DUNAJEWSKI.

**Spis ptaków obserwowanych w okolicach źródeł
Nidy i Pilicy (pow. włoszczowski).**

**Verzeichnis der im Quellengebiet der Flüsse Nida
und Pilica (Kreis Włoszczowa) beobachteten Vögel.**

Okolice, w których obserwowałem awifaunę, posiadają dwie cechy charakterystyczne. Jedną z nich są bagna, torfowiska i mokre łąki, obie bowiem rzeki, Nida i Pilica, płyną w terenie płaskim, przeważnie pośród mokrych łąk, które nieraz na wiosnę i w jesieni zupełnie zalewają. Największe przestrzenie mokrych łąk znajdują się nad Pilicą w okolicy Szczekocin. Obecnie łąki te są w trakcie osuszania. Drugi kompleks bagien, częściowo zarośniętych olszyną leży nad Nidą koło Radkowa, Podłazia i Dąbia. Niezależnie od obu głównych rzek istnieją leśne mokradła i torfowiska w miejscowościach Seceminie, Zawadzie, Starzynach i in. Część łąk została zamieniona na stawy rybne, których i w chwili obecnej ciągle przybywa.

Drugą cechą charakteryzującą tę okolicę są duże stosunkowo obszary piasków, częściowo ukształtowanych w niezarośnięte wydmy, częściowo porośniętych jałowcem i rzadkimi zagajnikami sosnowymi. Mniej więcej 40% obszaru całej okolicy jest zalesione, wyłącznie sosną, przeważnie jednak lasy nie tworzą zwartych, dużych kompleksów.

O ile wszystkie łąki i bagna obfitują w ptactwo błotne, a stawy są licznie zamieszkałe przez kaczki, łyski, perkozy, bąki, błotniaki, o tyle obszary piaszczyste, nawet zarośnięte, posiadają faunę nieliczną.

Cały badany obszar mieści się w ramach powiatu włoszczowskiego, poza małym skrawkiem powiatu jędrzejowskiego, wchodzącym klinem koło wsi Podłazie. Najdokładniej zbadałem awifaunę w gminach Secemin, Radków i Szczekociny a w szczególności w miejscowościach: Starzyny, Biechniów, Ojślawice, Krasówek, Radków i Szczekociny.

Obserwacje przeprowadzałem przeważnie w terenie i nie każdy z opisanych poniżej gatunków miałem w ręce, dlatego też naogół nie oznaczałem podgatunków, a poprzestaję na podaniu tylko nazw gatunkowych.

Colymbiformes.

Podicipedidae.

Tachybaptus ruficollis (Pall.).

Na niektórych wodach liczny i gnieździ się, na innych go niema.

Proctopus nigricollis (Brehm.).

Gnieździ się dość licznie na stawach i dużych wodach.

Podiceps cristatus (Linn.).

Znam tylko jeden okaz zabity w tych okolicach.

Ardeiformes.

Ardeidae.

Ardea cinerea Linn.

Liczna w miejscowościach, gdzie są stawy, pojedyncze okazy trafiają się wszędzie.

Ixobrychus minutus (Linn.).

Trafia się na stawach, czasem dość licznie. Gnieździ się, ale nie każdego roku w jednakowych ilościach.

Botaurus stellaris (Linn.).

Pospolity, ale nieliczny, rzadszy od poprzedzającego gatunku i od *Ardea*.

*Ciconiiformes.**Ciconiidae.**Ciconia ciconia* (Linn.).

Bardzo pospolity, gnieździ się prawie wszędzie, w jesieni ogromnie liczny.

Ciconia nigra (Linn.).

Gnieździ, względnie gnieździł się pod Włoszczową, pozatem bardzo rzadki.

*Anseriformes.**Anatidae.**Anas platyrhynchos* Linn.

Liczna, gnieździ się wszędzie, znaczna część zimuje na rzekach.

Querquedula querquedula (Linn.).

Pospolita, mniej liczna od poprzedzającej.

Nettion crecca (Linn.).

Trafia się dość często, ale rzadziej od poprzedzającej. Gnieździ się głównie na leśnych mokradłach.

Mareca penelope (Linn.).

Podczas przelotów czasem bardzo liczny, nie gnieździ się nigdy.

Spatula clypeata (Linn.).

Podczas przelotów zdarzają się pojedyncze okazy, nie każdego roku.

Marila fuligula (Linn.).

Bardzo rzadko trafia się na przelotach wiosennych i jesiennych, zwykle w towarzystwie innych kaczek.

Nyroca nyroca (Güld.).

Trzyma się wód o większych przestrzeniach (stawy w miejscow. Radków), na których się gnieździ.

Anser anser (Linn.).

Co rok dość liczna na przelotach, nieraz zatrzymuje się dłuższy czas. Znam jeden wypadek, gdy para gęsi zatrzymała się aż do pory lęgowej na łąkach nad Nidą pod Radkowem w r. 1930. Prawdopodobnie byłyby się spokojnie tam zagnieździły, gdyby gęś nie padła z ręki kłusownika. Gąsior wałęsał się sam jakiś czas, wreszcie odleciał.

Melanonyx fabalis (Lath.).

Obok *Anser anser* trafiają się gęsi należące do gatunku *M. fabalis*.

Tadorna tadorna (Linn.).

W zimie r. 1925/26 został zabity jeden okaz ohara pod wsią Drużykowa. Obecnie znajduje się wypchany w Muzeum Krajoznawczem w Kielcach.

Falconiformes.*Panaionidae.**Pandion haliaetus* (Linn.).

Zdarza się czasem w miejscowościach obfitujących w stawy. Znam dwa okazy zabite w tych okolicach i kilka razy obserwowałem go.

*Falconidae.**Rhynchodon peregrinus* (Tunst.).

Gatunek ten nie należy do stałych gości, czasem jednak się pojawia. Widywałem go w różnych porach roku, gniazdowania nie stwierdziłem.

Falco subbuteo Linn.

Gnieździ się wszędzie, choć jest nieliczny i najczęściej się spotyka okazy pojedyncze. Najliczniejszy w miejscowościach obfitujących w przepiórki.

Tinnunculus columbarius (Linn.).

Należy do stałych gości zimowych. W jesieni pokazuje się dość wcześnie (23 IX 1929), nieraz też późną wiosną spotkać go można (9 IV 1929).

Cerchneis tinnunculus (Linn.).

Pustułka jest najliczniejszym ptakiem drapieżnym dziennym, gnieździ się wszędzie, miejscami w dużych ilościach. Zimujących nie obserwowałem nigdy (Domaniewski wspomina o zimujących pustułkach).

Cerchneis naumanni (Fleisch.).

Jest bardzo rzadkim gościem, znam tylko jeden okaz zabity przeze mnie w r. 1922.

Erythropus vespertinus (Linn.).

Bardzo rzadki, czy się gnieździ nie wiem.

Aquila chrysaetos (Linn.).

Orzeł przedni zalatuje czasem w te okolice. Znam dwa okazy w tych stronach zabite, jeden z nich jest w Muz. Kraj. w Kielcach.

Aquila pomarina Brehm.

Trafia się znacznie częściej od poprzedzającego gatunku w lasach o większej przestrzeni; spotykałem je również w porze lęgowej, ale gniazdowania nie stwierdziłem.

Pernis apivorus (Linn.).

Pojawia się wszędzie pojedynczo, lub parami, nie jest jednak liczny.

Buteo buteo (Linn.).

Bardzo pospolity zarówno w lecie, jak i w zimie.

Triorchis lagopus (Pontopp.).

W zimie równie liczny, jak *B. buteo*.

Astur gentilis (Linn.).

Nieliczny, gnieździ się.

Accipiter nisus (Linn.).

Zawsze bardzo liczny, liczniejszy w zimie, niż w lecie.

Circus aeruginosus (Linn.).

Pospolity, zwłaszcza w miejscowościach, gdzie są stawy (Radków, Szczekociny), na których się gnieździ.

Pygargus cyaneus (Linn.).

Czasem trafiają się pojedyncze okazy, liczny jest jedynie w czasie jesiennych przelotów.

Pygargus macrourus (Gm.).

Znam dwa okazy, oba w pierwszym pierzu, zabite:

Starzyny 2 IX 1929 (okaz ten znajduje się w moim zbiorze),
Krassówek 9 IX 1930.

Galliformes.

Tetraonidae.

Lyrurus tetrix (Linn.).

W niektórych lasach gnieździ się licznie (Secemin, Czaryż, Kwilina, Radków), w zimie prawie wszędzie się pokazuje.

Phasianidae.

Perdix perdix (Linn.).

Wszędzie bardzo liczna.

Coturnix coturnix (Linn.).

Wszędzie liczna.

Phasianus colchicus Linn.

Mieszka w niektórych lasach dziko. Trafiają się podgatunki *colchicus* Linn. i *torquatus* (Gm.), ten drugi przeważa.

Gruiformes.***Gruidae.****Grus grus* (Linn.).

Żórawie zdarzają się na przelotach, zwykle pojedynczo, albo tylko w nielicznych stadach, czasem zatrzymują się dłuższy czas. Dawniej podobno gnieździły się pod Włoszczową.

Ralliformes.***Rallidae.****Crex crex* (Linn.).

Wszędzie pospolity i liczny.

Rallus aquaticus Linn.

Rzadki i nie wszędzie spotykany.

Porzana porzana (Linn.).

Zamieszkuje wszystkie bagna i mokre łąki.

Gallinula chloropus (Linn.).

Gnieździ się na stawach i mokrych łąkach, wszędzie bardzo liczna.

Fulica atra Linn.

Gnieździ się w wielkich ilościach na wszystkich stawach.

Charadriiformes.***Scolopacidae.****Avella gallinago* (Linn.).

Zamieszkuje wszystkie bagna i moczary, liczny.

Capella media (Lath).

Sam widziałem tylko jeden okaz dubelta (Podłazie); słyszałem od myśliwych, że co parę lat bywa dostrzegany.

Scolopax rusticola Linn.

W niektórych miejscowościach jest bardzo liczna na ciągach wiosennych (Zawada, Krzepin), w jesieni prawie wszędzie spotyka się pojedyncze okazy. W niewielkich ilościach gnieździ się.

Philomachus pugnax (Linn.).

Gnieździ się zawsze w dużych ilościach na łąkach nad Pilicą pod Szczekocinami.

Totanus totanus (Linn.).

Pospolity, gnieździ się wszędzie w dość znacznych ilościach.

Glottis nebularia (Gunner).

Dość obfity na przelotach jesiennych, rzadki na wiosennych, nie gnieździ się.

Rvacophilus glareola (Linn.).

Gnieździ się w niewielkich ilościach i nie każdego roku.

Actitis hypoleucos (Linn.).

Znajduje się nad wodami w małych ilościach.

Limosa limosa (Linn.).

Gnieździ się na bagnach nad Pilicą pod Szczekocinami dość licznie i w małych ilościach nad Nidą.

Numenius arquata (Linn.).

Trafia się dość często na przelotach, czy się gdzie gnieździ nie wiem.

*Charadriidae.**Vanellus vanellus* (Linn.).

Gnieździ się wszędzie w dużych ilościach.

Charadrius dubius (Scop.).

Trafia się nad rzekami, ale jest nieliczna.

Pluvialis apricarius (Linn.).

W niektóre lata zjawia się licznie w jesieni.

*Oediconemidae.**Oediconemus oediconemus* (Linn.).

Liczny na przelotach, w niewielkiej ilości gnieździ się na wydmach piaszczystych.

*Lariformes.**Laridae.*

Mewy i rybitwy trafiają się czasem na przelotach; mewy nie gnieźdzą się, a gatunków nie miałem sposobności oznaczyć. Z rybitw:

Hydrochelidon nigra (Linn.).

W niektóre lata jest bardzo liczna, nieraz się gnieździ.

*Columbiformes.**Columbidae.**Columba palumbus* Linn.

Gnieździ się wszędzie.

Columba oenas Linn.

Gnieździ się wszędzie.

Streptopelia turtur (Linn.).

Gnieździ się wszędzie, najliczniejsza z gołębi.

Coraciiformes.

Bubonidae.

Strix aluco Linn.

Pospolity, miejscami nawet bardzo liczny.

Carine noctua (Scop.)

Dość pospolita, gnieździ się wszędzie.

Asio otus (Linn.).

Nierzadka, mieszka po wszystkich lasach.

Asio flammeus (Pontopp.).

Bardzo rzadka.

Bubo bubo (Linn.).

Zdarza się czasem, jest jednak bardzo rzadki.

Tytonidae.

Tyto alba (Scop.).

Zamieszkuje prawie wszystkie wieże kościelne i nigdzie jej nie brak.

Caprimulgidae.

Caprimulgus europaeus Linn.

Trafia się czasem, brak mi jednak dokładniejszych obserwacji z powodu jego skrytego trybu życia.

Micropodidae.

Micropus apus (Linn.).

Gdzie niegdzie gnieździ się bardzo licznie.

Upupidae.

Upupa epops Linn.

Gnieździ się we wszystkich lasach w niewielkich ilościach.

*Coraciidae.**Coracias garrulus* Linn.

Gnieździ się w niektórych lasach bardzo licznie.

*Alcedinidae.**Alcedo atthis* (Linn.).

W zimie przebywa nad rzekami, nieraz dość licznie, w lecie spotykałem go bardzo rzadko i nie wiem, czy się gnieździ.

*Picidae.**Dryocopus martius* (Linn.).

Bardzo nieliczny, gnieździ się tylko w niektórych lasach.

Picus viridis Linn.

Zamieszkuje licznie wszystkie lasy.

Picus canus Gm.

O wiele rzadszy od poprzedzającego, nawet nie wszędzie spotykany.

Dryobates major (Linn.).

Nieliczny.

Dryobates medius (Linn.).

Pospolity i dość liczny.

Dryobates minor (Linn.).

Bardzo rzadki.

*Cuculiformes.**Cuculidae.**Cuculus canorus* Linn.

Bardzo pospolita przez całe lato.

Passeriformes.

Hirundinidae.

Hirundo rustica Linn.

Wszędzie bardzo liczna.

Delichon urbica (Linn.).

Równie liczna, jak poprzednia.

Riparia riparia (Linn.).

Gdzie niegdzie bardzo liczna.

Troglodytidae.

Troglodytes troglodytes (Linn.).

Trafia się prawie wszędzie po ogrodach, ale nielicznie.

Turdidae.

Turdus pilaris Linn.

Gnieździ się po lasach, a nawet ogrodach. W jesieni i w zimie bardzo liczny.

Turdus philomelos Brehm.

Pospolity, gnieździ się, pod jesień przebywa w wielkich stadach.

Turdus viscivorus Linn.

Znam jeden okaz zabity w Krassówku 31 XII 1930.

Planesticus merula (Linn.).

Gnieździ się wszędzie niezbyt licznie, trafiają się osobniki zimujące.

Oenanthe oenanthe (Linn.).

Pospolita, gnieździ się.

Phoenicurus phoenicurus (Linn.).

Nieliczna, nie stwierdziłem by się gnieździła.

Phoenicurus ochruros gibraltariensis (G m.).

Bardzo pospolity, gnieździ się po wszystkich szopach, podwórkach i zakamarkach.

Erithacus rubecula (Linn.).

Pospolity i liczny, gnieździ się i częściowo zimuje.

Luscinia megarhynchos Brehm.

Wszędzie się gnieździ, miejscami dość licznie.

*Sylviidae.**Hippolais icterina* (Vieil.).

Pospolity, gnieździ się.

*Laniidae.**Lanius excubitor* Linn.

Pospolity, gnieździ się.

Lanius minor G m.

Trafia się czasem.

Enneoctonus collurio (Linn.).

Bardzo pospolity, najliczniejszy ze wszystkich dzierzb.

*Regulidae.**Regulus sp. ?*

Obserwowałem go bardzo rzadko, prawdopodobnie był to *R. regulus* (Linn.).

*Paridae.**Parus major* Linn.

Bardzo pospolita, gnieździ się.

Periparus ater (Linn.).

Pospolita, gnieździ się.

Lophophanes cristatus (Linn.).

Pospolita, gnieździ się.

*Sittidae.**Sitta europaea* Linn.

Wszędzie pospolity, gnieździ się prawie we wszystkich ogrodach.

*Certhiidae.**Certhia familiaris* Linn.

Pospolity, miejscami liczniejszy od kowalika.

*Motacillidae.**Motacilla alba* Linn.

Bardzo pospolita.

Budydes flava (Linn.).

Pospopolita, mniej liczna od poprzedzającej, gnieździ się.

*Alaudidae.**Alauda arvensis* Linn.

Bardzo pospolity.

Galerida cristata (Linn.).

Bardzo pospolita.

*Eringillidae.**Miliaria calandra* (Linn.).

Pospolity, szczególnie liczny w zimie.

Emberiza citrinella Linn.

Bardzo pospolity.

Coccothraustes coccothraustes (Linn.).

Duże stada grabołusków obserwowałem tylko w miesiącu sierpniu i wrzeźniu i tylko w jednej miejscowości (Szczekociny). Gnieźdzących się, ani nawet wogóle w porze lęgowej nie widziałem.

Fringilla coelebs Linn.

Bardzo pospolita.

Cannabina cannabina (Linn.).

Pospolita.

Spinus spinus (Linn.).

Obserwowałem stada czyżów w zimie.

Carduelis carduelis (Linn.).

Bardzo liczny w jesieni i w zimie, czy się gnieździ nie wiem.

Serinus canarius (Linn.).

Bardzo rzadki, zdaje się, że czasem się gnieździ.

Loxia pytyopsittacus Borkh.

Znam jeden okaz zabity w Ojsławicach w początku sierpnia 1930.

Pyrrhula pyrrhula (Linn.).

W zimie zalatuje mniej lub więcej licznie podgatunek *P. pyrrhula pyrrhula* (Linn.), w niektóre lata nie pokazuje się wcale (n. p. zima 1925/26; 1929/30; 1930/31 r.). W zimie 1925/26 r. zjawiły się gile, które według klucza Mierzejewskiego ozna-
czyłem jako „*P. v. minor* Schleg“. Duże stada obserwo-
wałem w Starzynach i Ojsławicach przez drugą połowę
grudnia i pierwszą stycznia, wyłącznie na klonach. Nie zna-
lałem ich wcale w miejscach, gdzie klonów nie było. W wy-
mienionym czasie było wyjątkowo ciepło; opowiadano mi,
że znikły, gdy nadeszły mrozy, sam tego stwierdzić nie mo-
głem z powodu wyjazdu z tych okolic. Pozatem nigdy
podgatunku tego nie spotkałem.

Passer domesticus (Linn.).

Bardzo pospolity.

Passer montanus (Linn.).

Bardzo pospolity.

Oriolidae.*Oriolus oriolus* (Linn.).

Bardzo pospolita.

*Sturnidae.**Sturnus vulgaris* Linn.

Gnieździ się wszędzie, na przelotach bardzo liczny.

*Corvidae.**Corvus corax* Linn.

Czasem trafiają się pojedyncze okazy, gniazdowania nie stwierdziłem.

Corvus cornix Linn.

Bardzo pospolita.

Coloeus monedula (Linn.).

Pospolita.

Trypanocorax frugilegus (Linn.).

Najliczniejszy ze wszystkich krukowatych.

Nucifraga caryocatactes (Linn.).

Z końcem sierpnia 1930 r. widziałem dwa okazy orzechówek, które przez kilka dni zatrzymały się w jednej miejscowości (Ojsławice), poczem odleciały.

Garrulus glandarius (Linn.).

Bardzo pospolita.

Przy obserwacjach moich posługiwałem się przede wszystkim dziełem:

Taczanowski Wł. Ptaki krajowe, Kraków, 1882,

a oprócz tego:

Brehm's Tierleben, Bd. 4, 5, 6, Leipzig und Wien, 1891,

Friedrich, Die Naturgeschichte der deutschen Vögel, 1905.

Do oznaczania gatunków służył mi głównie:

Hoyer, Klucz do oznaczania zwierząt kręgowych, Kraków, 1910,

a przy zestawieniu niniejszego spisu korzystałem z:

Brohmer, Ehrmann, Ulmer, Die Tierwelt Mitteleuropas,
Bd. VII, Wirbeltiere, Leipzig, 1929,

Domaniewski J., Tyzenhauza spis ptaków i ssaków Ziemi Pol-
skich *Faunist. Mus. Zoolog. Polon.*, I Warszawa 1931,

Domaniewski J. Przegląd krajowych form rzędu *Falconiformes*.
Spraw. Kom. Fizjogr. Polsk. Akad. Umiej., 63, Kraków,
(1928). 1929.

ZUSAMMENFASSUNG.

Der Verfasser verzeichnet 128 Arten von Vögeln, die er im Quellengebiet der Flüsse Nida und Pilica, im Kreis włoszczowa, Wojwodsch. Kielce, zu beobachten die Gelegenheit hatte, wobei er faunistische und ökologische Bemerkungen bezüglich des Auftretens einzelner Arten hinzufügt.
